

Modeling the effects of urban poverty on the spatial-physical structure of worn-out tissues (Case study: Izeh city)

Amanpour, S^a. Hosseiniashgoli, M^{b,1}

^a Associate Professor of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

^b PhD Student in Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

ABSTRACT

Objective: Urban poverty is one of the main problems in dilapidated areas, and today these two issues are intertwined and have created an inappropriate urban structure. The purpose of this paper is to investigate the effects of urban poverty on the spatial-physical structure of worn-out tissues in the city of Izeh.

Methods: The method of conducting the present study is descriptive-analytical, the information of which has been collected through library studies and by completing a questionnaire. The statistical population of the study is households living in dilapidated neighborhoods of Izeh with sample size. And for data analysis, the statistical approach of structural equation modeling (SEM) and the first two-factor confirmatory factor analysis test were used.

Results: Analysis of the findings of structural equation modeling indicates that among the measured indicators, among the components of urban poverty, economic index which has played a very important role in the physical-spatial structure of the worn-out tissue of Izeh city with Decreasing this index, physical-spatial structure has increased inadequacy. Also, by examining the migration patterns and choosing the area for living by residents and neighbors, the satisfaction of non-native neighbors in the area, non-native immigrants and improving the spatial and physical condition shows that the main reason for residents and immigrants to choose neighborhood for living is equality. Neighbors are economically and income-generating.

Conclusion: The results of the structural equations equation show that there is a significant relationship between the components of urban poverty and the components of the physical-spatial structure of the worn-out urban fabric. Therefore, in order to take the necessary measures, it needs the serious attention of city and regional managers and planners.

Keywords: Urban Poverty, Worn-out Texture, Spatial-Physical Urbanization Process, Izeh City.

Received: April 07, 2020 **Reviewed:** May 22, 2020 **Accepted:** August 07, 2020 **Published online:** September 20, 2020

Citation: Amanpour, S., Hosseiniashgoli, M (2020). *Modeling the effects of urban poverty on the spatial-physical structure of worn-out tissues (Case study: Izeh city)*. Journal of Urban Social Geography, 7(2), 59-76. (In Persian)

DOI: [10.22103/JUSG.2020.2019](https://doi.org/10.22103/JUSG.2020.2019)

¹ Corresponding author at: Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. P.C: 6134786696. E-mail address: mahnaz-hosseiniashgoli@phdstu.scu.ac.ir (Hosseiniashgoli, M).

مدلسازی تأثیرات فقر شهری بر ساختار فضایی-کالبدی بافت‌های فرسوده (مطالعه موردی: شهر ایذه)

سعید امانپور^a، مهناز حسینی سیاه‌گلی^b

^a دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
^b دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

چکیده

تیین موضوع: فقر شهری یکی از مشکلات اصلی در بافت‌های فرسوده می‌باشد که امروزه این دو موضوع باهم عجین شده اند و ساختار نامناسب شهری را به وجود آورده‌اند. هدف این مقاله، بررسی تأثیرات فقر شهری بر ساختار فضایی-کالبدی بافت‌های فرسوده در شهر ایذه است.

روش: روش انجام پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی بوده که اطلاعات آن از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و از طریق تکمیل پرسشنامه جمع‌آوری گردیده است، جامعه آماری پژوهش خانوارهای ساکن در محلات بافت فرسوده شهر ایذه با حجم نمونه مورد می‌باشد. و جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویکرد آماری مدل‌سازی معادله‌های ساختاری (SEM) و آزمون تحلیل عاملی تأییدی دو عاملی مرتبه اول استفاده شد.

یافته‌ها: تحلیل یافته‌های منتج از مدل‌سازی معادلات ساختاری بیانگر این است که از بین شاخص‌های موردسنجش، در بین مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده فقر شهری، شاخص اقتصادی که نقش بسیار مهمی در ساختار کالبدی-فضایی بافت فرسوده شهر ایذه داشته است با کاهش این شاخص، ساختار کالبدی-فضایی دچار افزایش نارسایی شده است. همچنین با بررسی گویه‌های مهاجرت و انتخاب ناحیه برای زندگی توسط ساکنین و همسایه، رضایت از همسایگان غیر بومی در ناحیه، مهاجرین غیر بومی و بهبود وضعیت فضایی و کالبدی نشان می‌دهد که دلیل اصلی ساکنین و مهاجرین در انتخاب محله برای سکونت، همسطح بودن همسایگان از نظر اقتصادی و درآمدی است.

نتایج: نتایج حاصل از معادله معادلات ساختاری نشانگر این است که بین مؤلفه‌های فقر شهری با مؤلفه‌های ساختار کالبدی-فضایی بافت فرسوده شهری رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین جهت انجام اقدامات لازم نیازمند توجه جدی مدیران و برنامه‌ریزان شهری و منطقه‌ای است.

کلیدواژه‌ها: فقر شهری، بافت فرسوده، ساختار فضایی-کالبدی، روند شهری شدن، شهر ایذه.

انتشار آنلاین: ۱۳۹۹/۰۷/۰۱

پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۱۷

بازنگری: ۱۳۹۹/۰۳/۰۲

دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۱۹

۱ **استاد:** امانپور، سعید؛ حسینی سیاه‌گلی، مهناز (۱۳۹۹). **مدل‌سازی تأثیرات فقر شهری بر ساختار فضایی-کالبدی بافت‌های فرسوده (مطالعه موردی: شهر ایذه).** دوفصلنامه جغرافیای اجتماعی شهری، ۷ (۲)، ۷۶-۵۹.

DOI: 10.22103/JUSG.2020.2019

^۱ **نویسنده مسئول:** دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، اهواز، ایران، کد پستی: ۶۱۳۴۷۸۶۹۶، رایانامه: mahnaz-hosseinsiahgoli@phdstu.scu.ac.ir (مهناز حسینی سیاه‌گلی)

مقدمه

جهان به سرعت در حال شهری شدن است (لطفی و حسنعلی‌زاده؛ ۱۳۹۹: ۱۵۳). برای اولین بار در سال ۲۰۰۷ نیمی از جمعیت جهان، شهری شده‌اند (Christiaensen et al, 2015: 56). با افزایش و رشد سریع جمعیت مشکلات زیادی به خصوص در شهرها به وجود آمده که از مهم‌ترین این مشکلات که طی چند دهه اخیر مورد بحث جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و سیاست‌مداران و اخیراً برنامه‌ریزان شهری است، موضوع فقر شهری می‌باشد (موحد و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۲). فقر شهری یک مسئله پیچیده اجتماعی، اقتصادی و فضایی است که طی دهه‌های گذشته یک تغییر اساسی در مطالعات مربوط به آن رخ داده‌است که این امر عمدتاً به ضعف رویکردهای پیشین در شناخت، بررسی و تبیین فقر مربوط می‌شود (موحد و ولی نوری، ۱۳۹۶: ۳۸). این موضوع که به‌عنوان یک معضل مهم بعد از رشد سریع جمعیت و مهاجرت افراد کم‌درآمد از روستاها به شهر به وجود آمد باعث تبعاتی در شهرها شده‌است که یکی از این تبعات سکونت مهاجران و افراد کم‌درآمد در محدوده بافت فرسوده شهری می‌باشد. بافت‌های فرسوده شهری که جز غیرقابل انکاری از شهرهای امروز ما هستند، و چاره‌جویی برای وضعیت آن‌ها یکی از حیاتی‌ترین مسئولیت‌های مدیران شهری می‌باشد (مهندسین مشاور طراحی و معماری بافت، ۱۳۸۸: ۱).

این بافت‌ها در ایران، زمانی با ساختار و کارکردی متناسب با نیازهای ساکنین خود از پویایی و صلاحیت خاصی برخوردار بوده‌اند، لیکن با افزایش ناگهانی و تغییرات سریع به ویژه مهاجرت روستائیان و افشار کم‌درآمد به دنبال ارزان‌ترین نقطه شهری برای سکونت بوده‌اند، تبدیل شده‌اند. در نتیجه به نظر می‌رسد وضعیت جدید اقتصادی، اجتماعی و ذهنی ساکنین جدید در کنار بی‌توجهی مدیریت شهری در ارائه تسهیلات، جهت احیای این بافت‌ها، سبب فرسودگی بیشتر آن‌ها گردیده است (خزایی و رضویان، ۱۳۹۸: ۱۰۲). وجود بافت فرسوده شهری و ساختار کالبدی فضایی نامنظم مهم‌ترین جنبه فقر در مناطق شهری محسوب می‌شود.

همچنین یکی از مهم‌ترین معضلات فقر شهری و بافت فرسوده شهری، نبود راه حل برای مواجهه با مشکلات آن است. اکثر تصمیم‌گیری‌های ما درباره مسئله فقر و بافت فرسوده در سطح شهر، سطحی بوده و یا هنگامی که مسئله به حادثترین درجه ممکن رسیده به رفع و رجوع آن پرداخته ایم تا جایی که این موضوع امروزه تا حد تصمیم‌گیری‌های مراجع قدرت تغییر ماهیت داده است و به جای حرکت به سوی روش‌های علمی در دایره تصمیمات موضعی گرفتار آمده است. شهر ایزده مانند بسیاری از شهرهای استان خوزستان، رشد سرسام‌آوری را طی پنج دهه‌ی اخیر داشته‌است، به گونه‌ای که جمعیت این شهر در سال ۹۵ به ۱۱۹۳۹۹ نفر رسیده است. دلیل این رشد سرسام‌آور، این است که پس از اتمام جنگ تحمیلی، شهر ایزده با سیل خروشان ناشی از مهاجرت از روستاها به این شهر مواجهه شد و بدین ترتیب شهری که پس از جنگ تصور می‌شد، مشکل اصلی اش بازسازی ویرانه‌ها و بازیابی روحیه شهروندان باشد به یک باره سیل عظیمی از مهاجران را پیرامون خود دید که حجم زیاد شهرنشینی در این شهر را موجب گردید. این خود باعث کمبود خدمات، زوال شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی، به‌ویژه در محله‌های فرسوده شهر ایزده بوده است. فقدان خط مشی، تصمیمات عجولانه، سرعت و حجم زیاد شهرنشینی، فقر و سکونت در بافت‌های فرسوده را در شهر ایزده به موضع انفعال کشانیده است. بنابراین بررسی وضعیت فقر و بافت فرسوده می‌تواند، به عنوان راهنمایی مناسب برای تدوین بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری و فقر زدایی و استفاده از منابع بهینه برای کاهش فقر و محرومیت در شهر ایزده باشد.

هدف پژوهش حاضر ارزیابی تأثیرات فقر شهری بر ساختار فضایی-کالبدی بافت‌های فرسوده شهر ایذه می‌باشد. که بافت فرسوده شهری با مشکلات کالبدی، زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی متعددی روبرو است. در مقاله حاضر ابتدا به بررسی دیدگاه‌ها و الگوهای درباره فقر شهری و بافت فرسوده شهری پرداخته شده است. سپس با معرفی بافت فرسوده شهری، شهر ایذه به ارائه مسائل و مشکلات فقر شهری در ساختار کالبدی - فضایی بافت فرسوده شهری پرداخته شده است. با توجه به ضرورت‌ها و مسائل یادشده در محلات بافت فرسوده شهر ایذه نیاز به تغییرات جدی در راستای پذیرش تحول به سمت بهسازی و نوسازی این بافت وجود دارد. با توجه به اینکه تاکنون هیچ تحقیق و پژوهشی در این زمینه در شهر ایذه صورت نگرفته است، باعث گردیده است تا ضرورت توجه به این معضل اجتماعی، بیش از پیش حس گردد. بنابراین، در مطالعه حاضر سعی گردیده است به ارزیابی تأثیرات فقر شهری بر ساختار فضایی-کالبدی بافت‌های فرسوده شهر ایذه پرداخته شود.

پیشینه نظری

فقر یکی از مباحث مهم در ادبیات توسعه به‌شمار می‌آید و زودودن آن از جامعه، یکی از اهداف اصلی توسعه اقتصادی است (روستایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۲). امروزه شهرها به مکان تمرکز فقر تبدیل شده‌اند (بزرگوار و همکاران، ۱۳۹۶: ۵). و این مسئله عامل اصلی ناپایداری شهرها به‌شمار می‌رود (نیک‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۰۳). یکی از ابعاد فقر، فقر شهری می‌باشد. پدیده فقر شهری، نابرابری‌های اجتماعی و اختلاف شدید طبقاتی را به‌عنوان یکی از خصیصه‌های زندگی شهرهای جهان‌سومی بر زندگی شهری عارض نموده است (Simler et al, 2003: 1). همچنین فقر شهری پدیده‌ای چند بعدی است که افراد را با بسیاری از محدودیت‌های زندگی مواجه می‌سازد (Duclos and Araar, 2006). اما آنچه در مقوله فقر در حوزه مطالعه‌های شهری اهمیت می‌یابد، تبلور فضایی فقر در شهرهاست. تبلور فضایی فقر در قالب شکل‌گیری و بسط گستره‌های فقر، بافت‌های فرسوده، بافت‌های ناکارآمد، اسکان غیررسمی و حاشیه‌نشینی با مشکلات حاد مهاجران فقیر، بیکاری، اشتغال کاذب، بار تکفل سنگین، خشونت، ناامنی و نمونه‌هایی از این دست مشاهده می‌شود (فرهادی‌خواه و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۹). با وجود اصلاحات مداوم و برنامه‌های کاهش روند ازدیاد فقر شهری، در بسیاری کشورهای در حال توسعه همچنان بالاست. در هر صورت، تعداد زیاد افراد فقیری که در مناطق شهری زندگی می‌کنند، موجب شکل‌گیری «شهری شدن فقر» شده است (پورتر کارونی و شارع‌پور، ۱۳۹۹: ۶۲).

به دنبال این موضوع، یکی از مهمترین مباحثی که مطرح شد، بحث بافت فرسوده و معضلات متعدد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است، که به دنبال خواهد داشت (Peerapun, 2012: 25). این بافت‌ها که جلوه‌هایی از گستره‌های فقر شهری می‌باشند (بمانیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۵۶). در درون یا مجاور شهرها، با تجمعی از اقشار کم درآمد و سطح نازلی از کمیت و کیفیت زندگی شکل می‌گیرند (Jennervik, 2006: 1). همچنین به دلیل ساختار نامتناسب کالبدی و عملکردی، غالباً نیروهای بومی و اصیل را از خود می‌رانند و مهاجران بی مهارت سایر مناطق را در خود جای می‌دهند (چارانی و امانی، ۱۳۹۸: ۲۸). و به دلیل فقر ساکنین و مالکین آن‌ها امکان نوسازی خود به خودی را نداشته و سرمایه‌گذاران انگیزه‌ای جهت سرمایه‌گذاری در آن را ندارند (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۶).

بر این اساس مسأله‌ی فقر شهری یکی از مشکلات اصلی در بافت‌های فرسوده می‌باشد که در ابعاد مختلفی چون عدم امنیت در مالکیت، فقر درآمدی ساکنان، آسیب‌پذیری معیشت شهروندان، عدم امنیت فردی، فقر سلامت فرد و محیط، فقر آموزشی، فقر حقوقی و محرومیت اجتماعی ظهور یافته است (Mehta, 1994: 4).

فقر شهری در محلات فرسوده شهری دارای ویژگی‌هایی است که می‌توان به این موارد اشاره کرد: در شهر فقیر مهارت کم، دستمزد پایین، بیکاری بالا است؛ محل کار اغلب در بخش غیررسمی و بدون بیمه‌های اجتماعی است؛ بیکاری جوانان مشکل بزرگی است که با مسائل اجتماعی مرتبط است؛ نبود امنیت اجتماعی. به‌طور معمول زندگی در زاغه‌های پرازدحام، فقدان زیرساخت، کیفیت ابنیه پایین، دسترسی محدود به خدمات، تصرف زمین‌های غیرقانونی از ویژگی‌های شهرهای فقیر است (Baker, 2009:7). در شکل جنبه‌های فقر شهری آمده است.

شکل ۱- جنبه‌های فقر شهری، بانک جهانی، ۲۰۰۲: ۱۲۷

خاطر نشان می‌شود دیدگاه‌های گوناگونی از جمله دیدگاه اکولوژیکی، رادیکال، لیبرال و غیره در خصوص علت و معیارهای شکل‌گیری فقر شهری در محلات بیان شده است (جدول ۱). از جمله مهم‌ترین این دیدگاه می‌توان به دیدگاه اقتصاد سیاسی فضا اشاره کرد که معتقد است ساختارهای سیاسی-اقتصادی و اجتماعی کلان باعث شکل‌گیری گستره‌های فقر و محلات فرسوده شهری می‌شود. همچنین می‌توان گفت که دخالت‌های کلان دولت در زمینه مسکن و تجویز راهکارهای یکسان برای مناطق مختلف باعث تجمع فقرا و شکل‌گیری محلات فرسوده شهری شده است (بزرگوار و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰).

جدول ۱- دیدگاه‌های مختلف و معیارهای شکل‌گیری فقر شهری در محلات

دیدگاه‌ها	معیارهای شکل‌گیری محله‌های فقیر نشین
اکولوژیک	<ul style="list-style-type: none"> تغییر در نحوه استفاده از زمین کمبود مسکن و عدم تعمیر و نگهداری آن‌ها مهاجرت کارگران روستایی به شهر
دوره تسلسل فقر	<ul style="list-style-type: none"> عدم سرمایه‌گذاری به منظور توسعه اشتغال مهاجرت روستاییان به شهرها
	<ul style="list-style-type: none"> عدم برآورده شدن نیازهای نیاز اجتماعی مهاجرت روستاییان به شهرها عدم امکان تأمین مسکن فقرا شهری

• ناکارآمدی بازارهای رسمی زمین و مسکن	
<ul style="list-style-type: none"> • جمعیت زیاد خانواده‌های فقیر نشین • بی انگیزگی، بی نظمی اجتماعی در میان فقرا • مهاجران نورسیده به منظور یافتن شغل • گسترش شکاف فقر و عوامل کلان اقتصادی • نبود نظارت و کار در جامعه سنتی 	لیبرال
<ul style="list-style-type: none"> • شکاف زیاد فقیر و غنی در شهر به دلیل ضعف نظام نامتعادل شهر نشینی • سطح پایین دستمزدهای کارگران • اراده سرمایه‌گذاری برای مقابله با گرایش فزاینده کاهش مصرف در اقتصاد سرمایه‌گذاری • کاهش سرمایه‌گذاری در تجهیزات 	رادیکال
<ul style="list-style-type: none"> • وابستگی مرکز به پیرامون • افزایش شهرنشینی و رشد شهرها 	وابستگی
<ul style="list-style-type: none"> • بهره‌کشی از طبقات پایین • تجمع ثروت و قدرت در یک شهر 	اقتصاد سیاسی
<ul style="list-style-type: none"> • دیدگاه استعماری نسبت و سلب مالکیت • مشکل قوانین سبب به حاشیه راندن اقتصاد می‌شود • هزینه فراوان رسمی کردن 	لیبرال جدید

منبع: زنگانه و همکاران، ۱۳۹۴: ۹۶

پیشینه عملی

تاکنون چند مطالعه خارجی در مورد فقر شهری و بافت فرسوده شهری انجام شده که در ادامه به چند مورد از آنها اشاره می‌شود: وبستر و همکاران (۲۰۱۶) در مقاله‌ای که با عنوان «حقوق مالکیت و فقر در بافت‌های فرسوده شهرهای کوچک در چین» انجام داده‌است، به این نتیجه رسیده‌است که میزان فقر بالایی در قسمت‌های بافت فرسوده شهری سه شهر پکن، گوانگژو وجود دارد.

ویدیاتی (۲۰۱۷) در مقاله‌ای که با عنوان «کاربرد GIS در آنالیز مکانی برای ارزیابی پویایی زیر ساخت بافت فرسوده شهری در پاپوا، اندونزی، انفورماتیک و محاسبات» انجام داده‌است، به این نتیجه رسیده‌است منطقه ویژه (پاپوا) در شهر جیاپورا اندونزی که دارای بافت قدیمی و فرسوده می‌باشد دارای فقر بالایی است.

گیو و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای که با عنوان «تمرکز فقر در یک شهر مرفه: تنوع جغرافیایی و ارتباط آن با نرخ فقر محله در هنگ کنگ» انجام داده‌است، به این نتیجه رسیده‌است که در یک ناحیه کوچک از شهر هنگ کنگ چندین خوشه فقر شهری وجود دارد که باعث ایجاد بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شده است.

در مطالعات داخلی نیز چندین پژوهش در مورد فقر و بافت فرسوده شهری انجام شده‌است که از جمله آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد:

حیدری سورشجانی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیرات فقر شهری بر ساختار فضایی-کالبدی بافت قدیمی شهرها» به بررسی ساختار کالبدی فضایی محلات سلطان میراحمد و درب اصفهان شهر کاشان می‌پردازد. نتایج نشان

می‌دهد افت شاخص‌های اقتصادی باعث افزایش نارسایی کالبدی در سطح محلات می‌شود. همچنین بر اساس مدل کای اسکوتر علت سکونت ساکنان در کنار یکدیگر مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و اطلاعات بدست آمده نشان می‌دهد که علت اصلی سکونت ساکنین در انتخاب این محله برای سکونت، هم سطح بودن با سایر همسایگان از نظر مالی و اقتصادی می‌باشد.

خزایی و رضویان (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «بافت فرسوده؛ فرصت یا تهدید مدیریت شهری» به بررسی بافت فرسوده شهر نهاوند می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که بافت فرسوده شهر نهاوند در پی بی‌توجهی مسئولین و مدیران شهری به صورت یک معضل و مسئله در شهر جلوه می‌کند و در زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی شرایط نابسامانی را تجربه می‌کند، و مدیریت شهری نیز نگاه شایسته و عالمانه‌ای (برنامه‌ریزی منسجم و کارآمدی) برای معضلات این بافت نداشته است. این در حالی است که با تغییر رویکرد مسئولین و مدیران شهری به این بافت با ارزش و تاریخی (نه به عنوان تهدید بلکه به عنوان فرصت)، می‌توان ضمن مرتفع کردن معضلات موجود، در راستای استفاده بهینه از قابلیت‌های وافر این مناطق در راستای توسعه همه‌جانبه شهر نهاوند گام‌های اساسی برداشت.

اسدی عزیزآبادی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «تبیین راهبردهای تاب‌آوری در بافت‌های فرسوده شهری» به بررسی بافت فرسوده شهر کرج می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که وجود اراضی مستعد کشاورزی درون محدوده کالبدی شهر و پیرامون، موقعیت مناسب نسبت به بزرگراه تهران- قزوین و در حال انجام بودن مطالعات طرح‌های بازآفرینی از جمله فرصت‌های موجود در بافت فرسوده شهر کرج می‌باشد. از سوی دیگر نبود امکانات مناسب اجرایی نمودن شورایاری در سطح کل محلات، علنی و شفاف نبودن مراحل اجرایی طرح‌های تهیه شده برای شهروندان و پایین بودن سطح بهداشت و کمبود امکانات خدماتی سه عامل تهدیدزای مهم برای بافت فرسوده شهر کرج به شمار می‌روند.

لطفی و حسنعلی زاده (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل فضایی فقر شهری در فضاهای شهری» به بررسی فقر شهری در شهر نورآباد می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که روش آماره موران محلی و لکه‌های داغ، خوشه‌های فقر در قسمت‌های شمالی شهر نورآباد و خوشه‌های مرفه در قسمت‌های جنوبی شهر نورآباد متمرکز شده‌اند. همچنین بر اساس پهنه‌بندی شاخص تلفیقی فقر شهری، ۵۱ درصد جمعیت شهر نورآباد فقیر و خیلی فقیر هستند. بر اساس ترسیم نیمرخ شاخص تلفیقی فقر شهری، سمت غرب و جنوب شهر را منطقه مرفه نشین و سمت شرق و شمال شهر را منطقه فقیرنشین در بر می‌گیرد.

پورتر کارونی و شارع‌پور (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «فقر شهری در ایران؛ فراتحلیل و یک مرور نظام‌مند، مطالعات ساختار و کارکرد شهری» می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد استان‌هایی که نرخ فقر شهری بالایی دارند تحقیقات بسیار کمتری در این حوزه دارند. و نیز تحقیقات فقر شهری در ایران از چشم اندازه‌های بستری/ ساختاری به این موضوع نگریده‌اند و چندان رویکردهای عاملیت/ مقاومت و کنش/ صدا در این تحقیقات جایی ندارند و یافته مهم دیگر، کمبود تحقیقات فقرپژوهی در میان کودکان، زنان، معلولین و گروه‌های قومی کاملاً مشهود است.

سوابق پژوهش نشان می‌دهد پژوهش‌ها با تاکید به بعد یا ابعاد خاصی از فقر شهری و ساختار کالبدی- فضایی پرداخته و هر کدام از جنبه‌ای اقدام به بررسی این مهم پرداخته‌اند. گستردگی مفهوم فقر شهری، تنوع و متعدد بودن ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن منجر گردیده است تا پژوهش‌های حوزه فقر شهری و ساختار کالبدی- فضایی عمدتاً به بررسی مفاهیم، مؤلفه‌ها و شاخص‌های خاصی از فقر شهری بپردازند. به عنوان نمونه عزیزآبادی و همکاران به راهبردهای تاب‌آوری در بافت‌های فرسوده شهری با شاخص‌های اجتماعی و خدماتی، ارمکی با ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حیدری سورشجانی و همکارانشان با شاخص‌های کالبدی- فضایی، خزایی و رضویان با مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی، ویدیاتی با شاخص‌های زیرساختی، گیو و همکاران با شاخص‌های هنجار

اجتماعی به بررسی فقر شهری و ساختار کالبدی فضایی بافت فرسوده شهری پرداخته‌اند. تحقیق حاضر نیز به بررسی ابعاد فقر شهری در قالب مؤلفه‌های اقتصادی (ارتباط سطح درآمد با سکونت در محله بافت فرسوده)، مشارکت و امنیت اجتماعی، میزان رضایتمندی مد نظر قرار داده است. در واقع نوآوری پژوهش مزبور بررسی ابعاد اقتصادی و اجتماعی (مهاجرت) با ساختار کالبدی - فضایی در بافت‌های فرسوده شهری و تبیین نوع، نحوه، نگرش و میزان اثرگذاری مؤلفه‌ها و شاخصهای فقر شهری در بافت‌های مزبور می‌باشد.

داده‌ها و روش‌شناسی

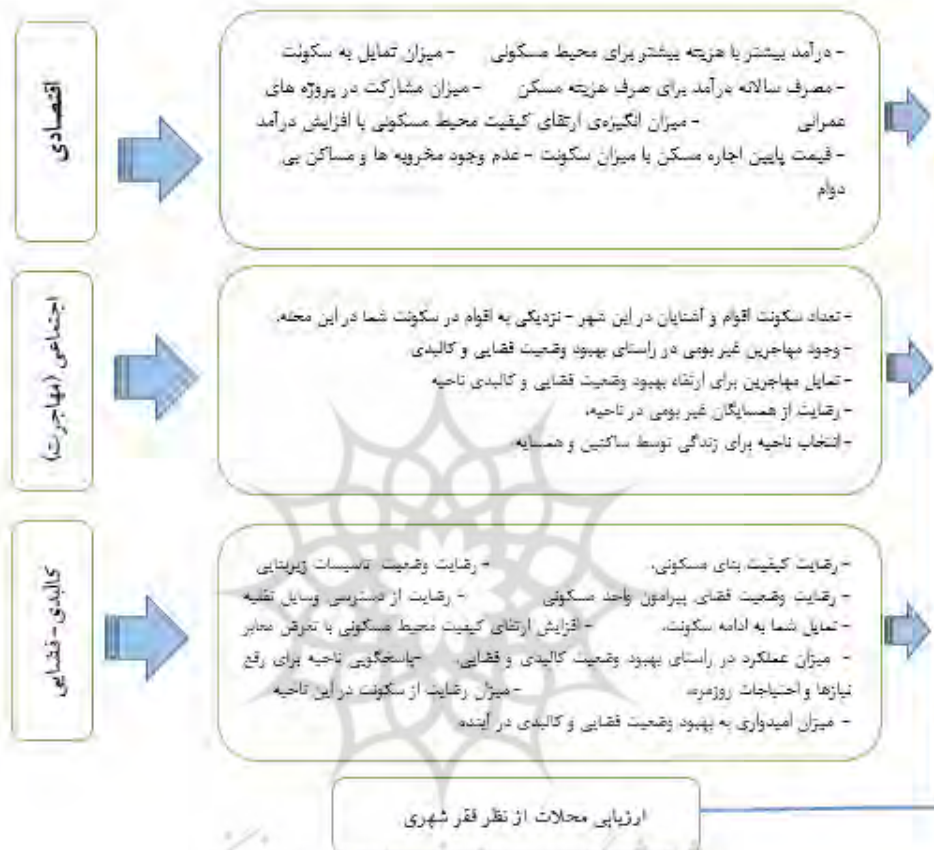
این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی به ارزیابی فقر شهری بر ساختار فضایی - کالبدی بافت‌های فرسوده شهر ایزد پرداخته است. روش گردآوری داده‌ها به صورت میدانی و کتابخانه‌ای می‌باشد که در روش میدانی از پرسش‌نامه خانوار استفاده گردید. جامعه آماری سرپرستان خانوار ساکن در محلات مزبور بوده که حجم نمونه با استفاده فرمول کوکران ۲۸۲ مورد به دست آمده است که با پالایش پاسخ‌های دریافت شده ۲۵۰ مورد پرسش‌نامه قابل اعتماد و صحیح به دست آمد. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی در محلات توزیع و اطلاعات حاصل پیاده شده، و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و جهت تبیین و مدل‌سازی اثرات از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) در نرم افزار AMOS و آزمون تحلیل عاملی تأییدی دو عاملی مرتبه اول بهره گرفته است. بدین صورت که ابتدا با مطالعه کتابخانه‌ای به جمع‌آوری نظریات و تئوری‌ها اقدام شد؛ سپس به منظور آشنایی با خصوصیات محدوده مورد مطالعه و نظرسنجی از شهروندان، پرسش‌نامه (با طیف لیکرت) برای مشخص کردن وضعیت فقر شهری در ساختار کالبدی - فضایی بافت فرسوده شهر ایزد تهیه شد. پس از گردآوری اطلاعات درباره متغیرهای پژوهش، پرسش‌نامه‌های تکمیل شده ساکنان محدوده مورد مطالعه، در نرم‌افزار AMOS تجزیه و تحلیل شد و شدت همبستگی و رتبه‌بندی هر کدام از متغیرها در ارتباط با فقر شهری و ساختار کالبدی - فضایی بافت فرسوده شهری سنجیده شد و در نهایت از تحلیل عاملی تأییدی دو عاملی مرتبه اول به منظور ارزیابی نهایی شاخص‌ها استفاده شد. شاخص‌های پژوهش با بهره‌گیری از مبانی نظری پژوهش در قالب سه شاخص و 24 زیرشاخص شناسایی و تجزیه و تحلیل شدند. که در جدول ۲ به آن اشاره شده است.

جدول ۲- شاخص‌ها و متغیرهای مورد مطالعه

مفاهیم	شاخص‌ها	گویه‌ها
فقر شهری	اقتصادی	درآمد بیشتر یا هزینه بیشتر برای محیط مسکونی، میزان مصرف سالیانه درآمد برای صرف هزینه مسکن، میزان هزینه ماهیانه خانوار برای نیازهای اولیه، میزان انگیزه‌ی ارتقای کیفیت محیط مسکونی با افزایش درآمد، میزان تمایل به سکونت، قیمت پایین اجاره مسکن با میزان سکونت، میزان مشارکت در پروژه‌های عمرانی مشارکت، عدم وجود مخروبه‌ها و مساکن بی‌دوام، با میزان قیمت اراضی، انتخاب محله با توجه به میزان درآمد، مشکلات کالبدی و فضایی با میزان درآمد ساکنان (اکبری ارمکی، ۱۳۹۲: ۸۹).
	مهاجرت	تعداد سکونت اقوام و آشنایان شما در این شهر، نزدیکی به اقوام در سکونت شما در این محله، وجود مهاجرین غیر بومی در راستای بهبود وضعیت فضایی و کالبدی، تمایل مهاجرین برای ارتقاء بهبود وضعیت فضایی و کالبدی ناحیه، رضایت از همسایگان غیر بومی در ناحیه، انتخاب ناحیه برای زندگی توسط ساکنین و همسایه (موسوی، ۱۳۹۴: ۳۴).
فضایی - کالبدی بافت فرسوده		رضایت کیفیت بنای مسکونی، رضایت وضعیت تاسیسات زیربنایی، رضایت وضعیت فضای پیرامون واحد مسکونی، رضایت از دسترسی وسایل نقلیه اضطراری مانند آتش‌نشانی و اورژانس، تمایل شما به ادامه سکونت، افزایش ارتقای کیفیت محیط مسکونی با تعرض معابر، میزان عملکرد در راستای بهبود وضعیت کالبدی و فضایی، پاسخگویی ناحیه برای رفع نیازها و احتیاجات روزمره، میزان رضایت از سکونت در این ناحیه. میزان امیدواری به بهبود وضعیت فضایی و کالبدی در آینده (حیدری سورشجانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۰).

(منبع: اکبری ارمکی، ۱۳۹۲: ۸۹؛ موسوی، ۱۳۹۴: ۳۴؛ حیدری سورشجانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۰؛ Baharoglu and Kessides, 2002: 135)

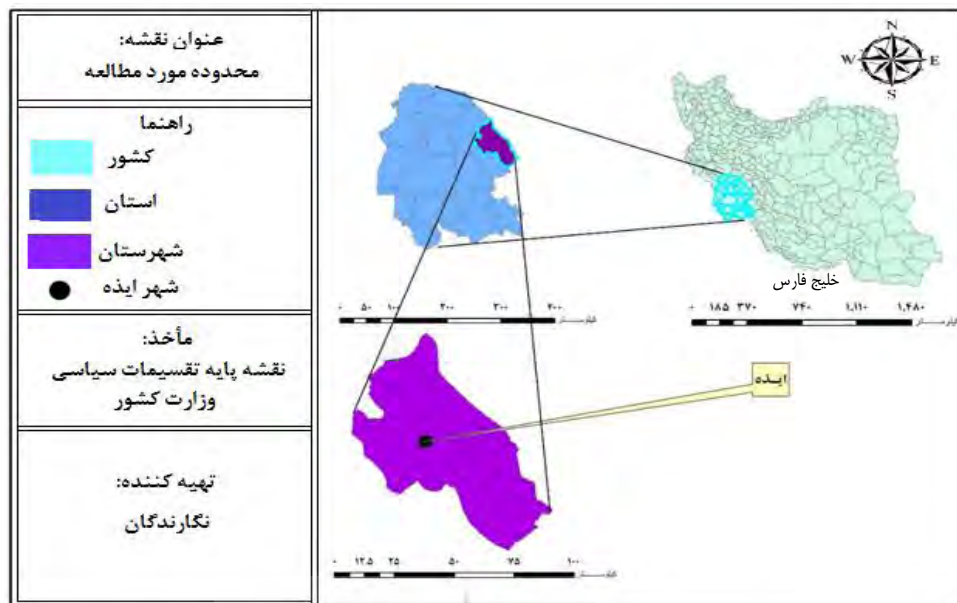
استفاده از شاخص‌های مناسب، منجر به تصمیم‌سازی بهتر و اقدامات موثرتر از طریق ساده‌سازی، شفاف‌سازی و تبدیل انبوهی از اطلاعات به اطلاعات قابل استفاده جهت تصمیم‌گیرندگان می‌گردد (United Nations, 2007). در شکل (۲) مدل مفهومی پژوهش نمایش داده شده است.

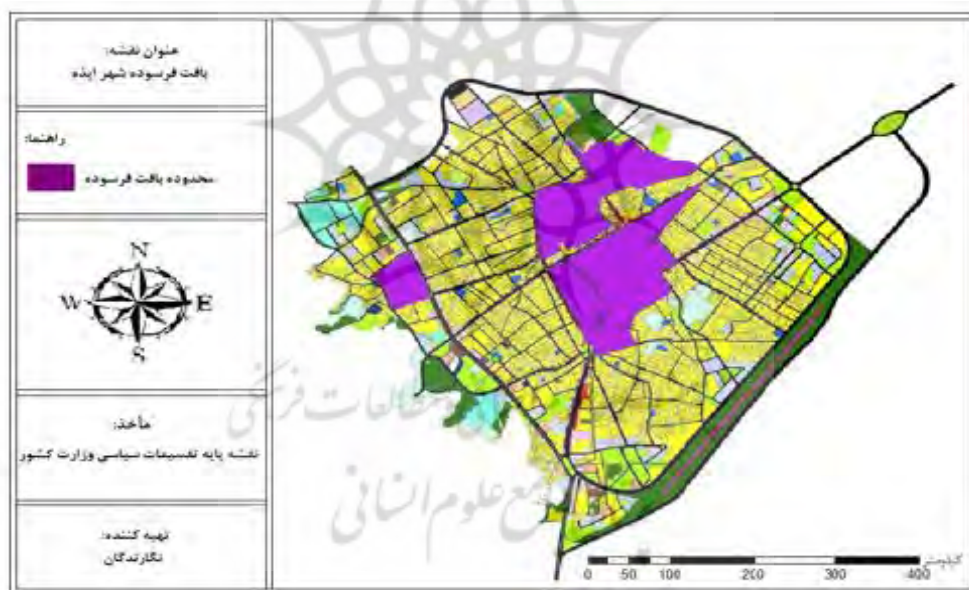
شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش (ماخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۹)

قلمرو پژوهش

محدوده مورد مطالعه، شهر ایزده می‌باشد. شهر ایزده یکی از شهرهای استان خوزستان در جنوب غربی ایران می‌باشد. این شهر با مختصات جغرافیایی ۴۹ درجه و ۵۲ دقیق طول شرقی و ۳۱ درجه و ۵۰ دقیقه عرض شمالی در شمال شرقی استان خوزستان قرار گرفته است. جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۰ برابر ۱۲۲۰۱۳ نفر و در سال ۱۳۹۵ برابر ۱۱۹۳۹۹ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در شکل ۲ و ۳ قلمرو پژوهش و محدوده بافت فرسوده شهر ایزده آمده است.

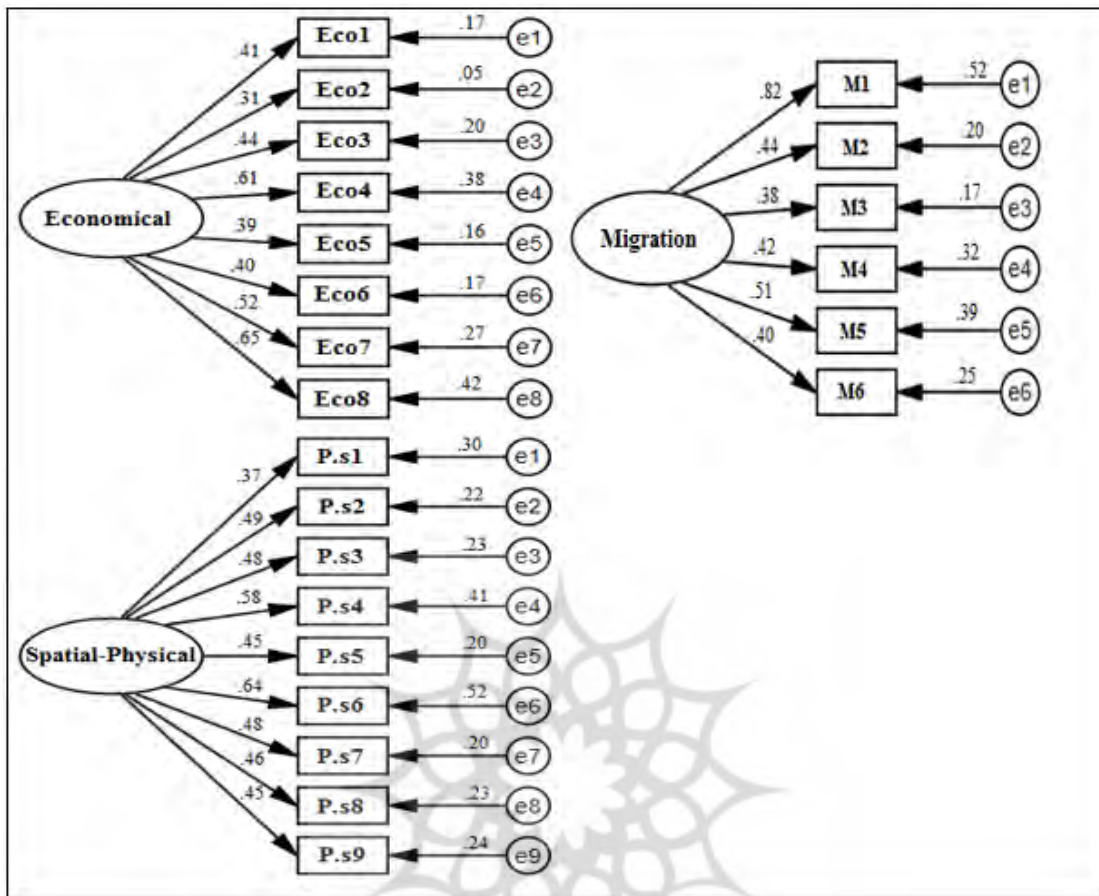
شکل ۳- قلمرو جغرافیایی شهر ایذه (ترسیم: نگارندگان)

شکل ۴- محدوده بافت فرسوده شهری، شهر ایذه (ترسیم: نگارندگان)

یافته‌ها

پس از مشخص شدن روش تحقیق و منطقه مورد مطالعه، یافته‌های تحقیق به بررسی رابطه‌ی بین شاخص‌های فقر شهری و ساختار کالبدی فضایی شهر ایذه پرداخته شده‌است. نخست دو مدل تحلیل عاملی تأییدی (CFA) یک عاملی برای ایجاد و سنجش اعتبار مقیاس فقر شهری و یک مدل تحلیل عاملی تأییدی یک عاملی برای ایجاد و سنجش اعتبار مقیاس فضایی - کالبدی بافت فرسوده، به شرح زیر در محیط نرم افزار Amos Graphics ترسیم و مطالعه شدند.

شکل ۴- برآوردهای استاندارد مدل‌های عاملی تأییدی برای اعتبارسنجی مقیاس‌های فقر شهری و بافت فرسوده

طبق شکل (۲) نمودار مسیر این دو مقیاس را بر اساس معرف‌ها یا متغیرهای مشاهده شده مربوط به آن همراه با برآوردهای استاندارد ضرایب مسیر رگرسیونی نشان می‌دهد. جدول شماره ۳ نیز این برآورد استاندارد ضرایب مسیر، همراه با نسبت بحرانی، خطای استاندارد (SE) و سطح معنی‌داری (P-value) آنها را نشان می‌دهد

جدول ۳- برآوردهای استاندارد و سطح معنی‌داری بارهای عاملی گویه‌های فقر شهری و فضایی-کالبدی بافت فرسوده

متغیرها و شاخص‌های سنجش شده (معرف‌های مشاهده شده)					زیرمقیاس‌های فقر شهری و بافت فرسوده	
سطح معنی‌داری	خطای استاندارد	نسبت بحرانی	وزن رگرسیونی	گویه‌ها (نام و ترکیب)		
			۰/۹۵۶	درآمد بیشتر با هزینه بیشتر برای محیط مسکونی	Eco1	فقر شهری
۰/۰۰۳	۰/۲۳۲	۳/۰۱	۰/۶۹۸	سالیانه چه میزان از درآمد شما صرف هزینه مسکن	Eco2	
۰/۰۰۱	۰/۲۰۲	۲/۳۶	۰/۴۷۷	هزینه ماهیانه خانوار شما برای نیازهای اولیه	Eco3	
۰/۰۰۰	۰/۳۳۰	۴/۳۰	۰/۹۵۰	افزایش درآمد با ارتقای کیفیت محیط مسکونی	Eco4	
۰/۰۰۵	۰/۲۲۶	۲/۸۲	۰/۶۳۷	قیمت پایین اجاره مسکن با میزان سکونت	Eco5	
۰/۰۰۰	۰/۲۸۰	۴/۰۶	۰/۸۹۵	مخروبه‌ها و مساکن بی دوام، با کاهش قیمت اراضی	Eco6	
۰/۰۰۰	۰/۳۲۷	۴/۳۷	۰/۵۶۸	میزان درآمد شما با انتخاب ناحیه	Eco7	
۰/۰۰۱	۰/۲۳۹	۳/۲۴	۰/۷۷۸	مشکلات کالبدی و فضایی با میزان درآمد ساکنان،	Eco8	
			۰/۸۱۷	تعداد سکونت اقوام و آشنایان شما در این شهر	M1	مهاجرت
۰/۰۰۲	۰/۱۲۴	۳/۱۷	۰/۳۹۳	نزدیکی به اقوام در سکونت شما در این محله	M2	

۰/۰۰۳	۰/۱۱۰	۲/۱۲	۰/۲۳۳	مهاجرین غیر بومی و بهبود وضعیت فضایی و کالبدی	M3	فضایی- کالبدی بافت فرسوده
۰/۰۰۳	۰/۱۱۶	۱/۷۳	۰/۲۰۲	تمایل مهاجرین با بهبود وضعیت فضایی و کالبدی	M4	
۰/۰۰۰	۰/۱۴۶	۳/۳۴	۰/۴۸۹	رضایت از همسایگان غیر بومی در ناحیه	M5	
۰/۰۰۱	۰/۱۳۶	۳/۲۰	۰/۴۳۶	انتخاب ناحیه برای زندگی توسط ساکنین و همسایه	M6	
			۰/۸۷۸	رضایت کیفیت بنای مسکونی	p.s1	
۰/۰۰۲	۰/۵۷۰	۳/۰۵	۰/۷۴۴	رضایت از وضعیت تاسیسات زیربنایی	p.s2	
۰/۰۰۲	۰/۵۴۳	۳/۰۳	۰/۶۴۸	رضایت از وضعیت فضای پیرامون واحد مسکونی	p.s3	
۰/۰۰۳	۰/۵۴۶	۲/۹۷	۰/۶۲۷	دسترسی وسایل نقلیه اضطراری آتش نشانی، اورژانس	p.s4	
۰/۰۰۲	۰/۶۳۳	۳/۱۶	۰/۷۲۷	تمایل به ادامه سکونت	p.s5	
۰/۰۰۳	۰/۴۹۹	۲/۹۸	۰/۴۹۲	افزایش عرض معابر و ارتقای کیفیت محیط مسکونی	p.s6	
۰/۰۰۱	۰/۷۰۹	۳/۲۲	۰/۲۸۷	میزان عملکرد و بهبود وضعیت کالبدی و فضایی	p.s7	
۰/۰۰۲	۰/۶۳۷	۳/۰۳	۰/۹۳۳	پاسخگوی نیازها و احتیاجات روزمره	p.s8	
۰/۰۰۳	۰/۵۷۷	۳/۰۱	۰/۷۳۷	میزان رضایت شما از سکونت در این ناحیه	p.s9	
۰/۰۰۲	۰/۶۲۹	۳/۱۳	۰/۹۶۹	امیدواری به بهبود وضعیت فضایی و کالبدی در آینده	p.s10	

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول (۳) قابل مشاهده شده است تمامی متغیرهای مشاهده شده ضرایب تأثیر رگرسیونی مثبت و معناداری با مقیاس‌های خود دارند که بزرگی این ضرایب (تأثیرات عاملی) برای هر دو مقیاس در حد بسیار بالایی است. در جدول مذکور، سطح معناداری برای بارهای عاملی یا ضرایب رگرسیونی استاندارد سه متغیر مشاهده شده (Eco1, M1, p.s1) گزارش نشده است. این امر به این دلیل است که این متغیرها به ترتیب به عنوان متغیرهای مرجع (یا معرف‌های نشانگر) برای سه متغیر پنهان فقر شهری (اقتصادی و مهاجرت) و فضایی- کالبدی بافت فرسوده در نظر گرفته شده‌اند تا بدینوسیله بدون مقیاس بودن این متغیرها پنهان و به عبارتی، بدون ریشه و واحد اندازه‌گیری بودن آنها برطرف شود (قاسمی، ۱۳۸۹). به همین دلیل است که در دیاگرام‌های مسیر اولیه برای برآورد غیراستاندارد ضرایب و واریانس‌ها و کوواریانس‌ها (مدل‌های غیر استاندارد برای رعایت حجم مقاله گزارش نشده‌اند)، روی پیکان‌های مربوط به مسیرهای بین این متغیرهای مشاهده شده با متغیر پنهان مربوط مقادیر ۱ به عنوان ضرایب غیراستاندارد در نظر گرفته می‌شوند تا مقیاس آنها همان مقیاس متغیرهای مشاهده شده مربوط باشد. البته، معنی‌داری ضرایب این مسیرها نیز با توجه به مقادیر استاندارد آنها و مقایسه با ضرایب معنی‌دار دیگر محرز است. آخرین بخش از خروجی‌های تحلیل مدل‌های عاملی برای ارزیابی اعتبار مقیاس‌های اندازه‌گیری، شاخص‌های برازش مدل است. جدول مقادیر برخی از مهم‌ترین شاخص‌های برازش دو مدل اندازه‌گیری فقر شهری و فضایی- کالبدی بافت فرسوده را همراه با مقادیر معیار آنها برای تصمیم‌گیری نشان می‌دهد. این شاخص‌ها معیارهایی برای تأیید مدل‌های نظری تدوین شده با استفاده از داده‌های گردآوری شده هستند.

جدول ۴- شاخص‌های برازش مدل‌های اندازه‌گیری مقیاس‌های فقر شهری (اقتصادی و مهاجرت) و ساختار فضایی- کالبدی بافت فرسوده

شاخص‌های برازش									مدل‌های اندازه‌گیری
RMSE	PARTIO	CFI	NFI	GFI	RMR	Sig.	DF	CMIN	زیر مقیاس‌ها
۰/۰۰	۰/۱۶۷	۰/۹۹۰	۰/۹۹۲	۰/۹۹۱	۰/۰۰۱	۰/۴۷۵	۴۴	۴/۷۳	اقتصادی
۰/۰۸۹	۰/۶۰۰	۰/۹۳۲	۰/۹۴۰	۰/۹۳۲	۰/۰۴۰	۰/۳۵۶	۹	۴/۲۴	مهاجرت
۰/۰۰	۰/۷۷۸	۰/۹۵۰	۰/۹۱۰	۰/۹۰۵	۰/۰۰۹	۰/۵۱۰	۳۵	۱۶/۰۷	فضایی- کالبدی بافت فرسوده
<۰/۰۵	۱-۰	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	≈۰	>۰/۰۵	-	-	مقادیر معیار پیشنهادی*

منبع: امینی و هادی نژاد، ۱۳۹۱: ۱۳

طبق جدول (۴) این شاخص‌ها در واقع معیارهایی برای تأیید مدل‌های نظری تدوین شده با استفاده از داده‌های گردآوری شده هستند. در این جا بدون آنکه به مفهوم ضمنی هر کدام از شاخص‌های فوق پرداخته شود، تنها به این نکته بسنده می‌شود که این شاخص‌ها در سه گروه شاخص‌های برازش مطلق (CMIN یا کای اسکوئر، RMR: ریشه دوم مربعات باقیمانده و GFI: شاخص نیکوی برازش)، شاخص‌های برازش تطبیقی (NFI): شاخص نرمال شده بنتلر- بونت و CFI: برازش تطبیقی) و شاخص‌های برازش مقصد (PRATIO: نسبت صرفه‌جویی و RMSEA: ریشه میانگین مربعات خطای برآورد) تقسیم بندی می‌شوند. همان گونه که ملاحظه می‌شود تمامی سه شاخص فوق اعتبار و برازش بسیار خوب هر سه مدل اندازه‌گیری را با داده‌های گردآوری شده تأیید می‌کنند. به این ترتیب زمینه برای تدوین و ارزیابی مدل اصلی تحقیق فراهم است. مهم‌ترین شاخص از این میان شاید همان کای اسکوئر است که هر چه کوچکتر باشد، نشانه برازش بیشتر مدل با داده‌هاست. مبنای محاسبه این شاخص تفاوتی است که بین ماتریس - کوواریانس نمونه‌ای حاصل از متغیرهای مشاهده شده^۱ و ماتریس واریانس و کوواریانس باز تولید شده بر مبنای پارامترهای برآورد شده در مدل بر مبنای پارامترهای برآورد شده در مدل تدوین شده^۲ وجود دارد (قاسم، ۱۳۸۹). ماتریس اول در واقع برآوردی از واریانس - کوواریانس‌های متغیرهای پژوهش در جامعه آماری مورد مطالعه تلقی می‌شود و ماتریس دوم برآوردی از ساختار واریانس - کوواریانس این متغیرها در یک جامعه آماری نامحدود است. بنابراین، بیشتر بودن سطح معنی‌داری مقادیر کای اسکوئر از ۰/۰۵ (چه در مدل‌های اندازه‌گیری و چه در مدل‌های ساختاری) به معنی عدم تفاوت معنی‌دار یا نزدیکی مقادیر این دو ماتریس است و نشانه‌ای از مطلوبیت و اعتبار مدل تدوین شده بر مبنای داده‌های جمع‌آوری شده تلقی می‌شود.

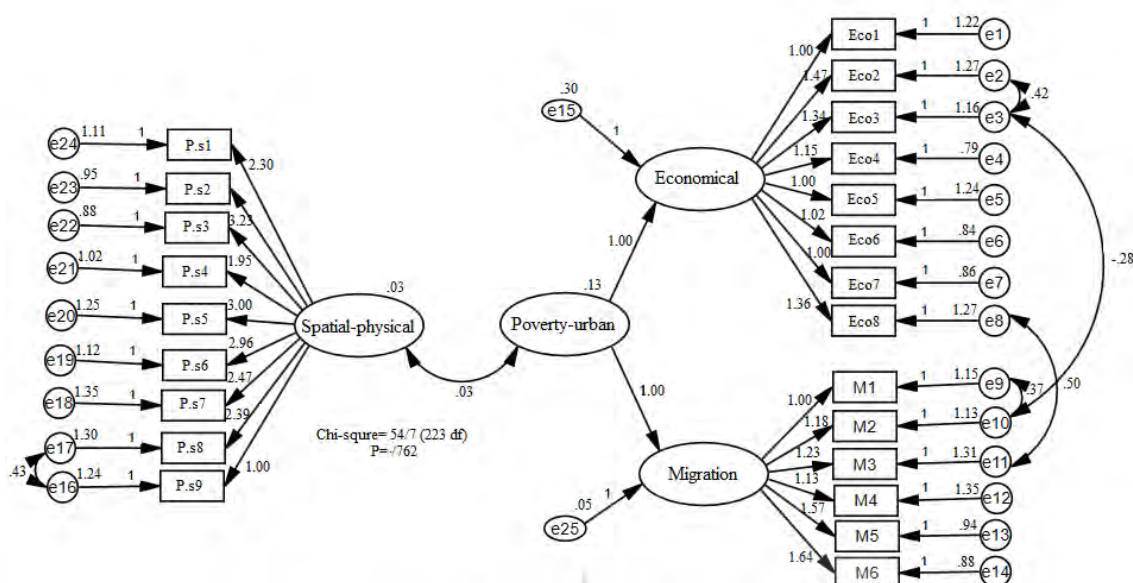
تحلیل متغیر پنهان^۳ فقر شهری و فضایی - کالبدی بافت فرسوده با استفاده از مدل تحلیل عاملی تأییدی سه عاملی مرتبه دوم و یک عاملی

مدل نهایی سنجش و برآورد متغیر پنهان فقر شهری و فضایی - کالبدی بافت فرسوده به عنوان متغیرهای وابسته اصلی تحقیق بر اساس دو مولفه اقتصادی و مهاجرت به عنوان دو مقیاس پنهان برای فقر شهری و و براساس بیست و سه متغیر مشاهده شده متشکل از گویه‌های مختلف در قسمت قبیل برآورد و اندازه‌گیری شدند، در محیط Amos Graphics تدوین شد. شکل (۵)، این مدل را که یک مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم با سه عامل و مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول با یک عامل است، همراه با برآوردهای غیراستاندارد ضرایب مسیر و واریانس‌های متغیرهای پنهان نشان داده شده است. همان گونه که در شکل دیده شده است، چندین برآورد کوواریانس خطا نیز برای بهبود بیشتر شاخص‌های برازش مدل به عنوان یک پارامتر آزاد در نظر گرفته شده‌اند که هیچ گونه مفهوم نظری ندارند. این بار نیز برآورد واریانس‌های خطا و نیز کوواریانس‌های تعریف شده بین خطاها کوچک هستند و بعلاوه واریانس‌های متغیرهای پنهان خطا و نیز متغیرهای پنهان اصلی نیز در همه موارد مقادیری مثبت هستند که خود دلیلی بر اعتبار مدل است. به طور کلی هرچه واریانس مشترک بین یک متغیر پنهان با یک متغیر مشاهده شده بیشتر باشد، از خطای اندازه‌گیری آن کاسته می‌شود.

1. Sample Moment

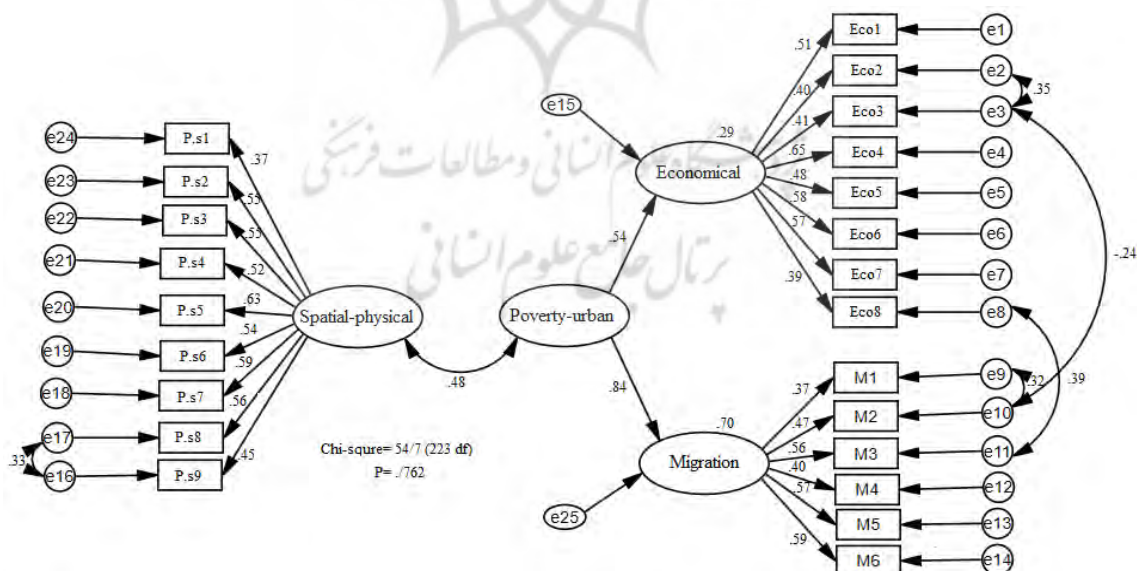
2. Implied Moment

3. Latent Variable

شکل ۵- مدل ساختاری تحلیل سه عاملی تأییدی مرتبه دوم و یک عاملی تأییدی مرتبه اول برای برآورد و تحلیل فقر شهری و بافت فرسوده همراه با برآوردهای غیر استاندارد (ترسیم: نگارندگان)

در ادامه، ضرایب استاندارد مسیر بین متغیرهای پنهان با یکدیگر و متغیرهای مشاهده شده با متغیرهای پنهان را که در واقع قسمت اصلی و مهم تمامی تحلیل‌های انجام شده است، به جای آنکه در قالب جدول (مانند جدول ۴) بیاوریم، مجدداً روی شکل شماره (۶) نشان می‌دهیم تا اهمیت و بویژه امکان مقایسه آنها بهتر فراهم باشد.

شکل ۶- برآوردهای استاندارد ضرایب مسیر در مدل ساختاری نهایی فقر شهری و بافت فرسوده (ترسیم: نگارندگان)

همان طور که در شکل (۶) مشاهده شده است، تمامی ضرایب مسیر استاندارد بجز موارد کمی مقادیر بالایی را نشان می‌دهند و این امر در رابطه با بارهای عاملی متغیرهای مشاهده شده زیر مقیاس فضایی-کالبدی بافت فرسوده از شدت بیشتری در مقایسه با زیر مقیاس فقر شهری برخوردار است. مراجعه به برآوردهای خطای استاندارد، نسبت‌های بحرانی و

سطوح معنی‌داری نیز نشان داده شده است که تمامی این برآوردهای استاندارد در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار هستند. نهایتاً شاخص‌های برازش این مدل نیز همراه با مقادیر معیار پیشنهاد شده برای ارزیابی آنها، در جدول (۵) آمده است.

جدول ۵- آزمون مدل ساختاری نهایی فقر شهری و فضایی-کالبدی بافت فرسوده از روی مقیاس سه‌گانه و متغیرهای آن

شاخص‌های برازش									فقر شهری و فضایی- کالبدی بافت فرسوده
RMS E	PARTI O	CFI	NFI	GFI	RMR	Sig.	D F	CMI N	
۰/۰۰۱	۰/۸۸۱	۰/۹۵۱	۰/۸۸۰	۰/۹۵۰	۰/۰۷۸	۰/۷۶۲	۴۳	۵۴/۷	
<۰/۰۵	۱-۰	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	≈۰	>۰/۰۵	-	-	

(منبع: امینی و هادی نژاد، ۱۳۹۱: ۱۳)

مقدار کای اسکوئر این مدل در مقایسه با مدل‌های اندازه‌گیری پیشین بیشتر شده است. این امر ناشی از تفاوت بیشتر ماتریس واریانس - کوواریانس باز تولید شده براساس پارامترهای برآورده شده با ماتریس واریانس - کوواریانس مشاهده شده در این مدل در مقایسه با مدل‌های اندازه‌گیری پیشین است، ولی این اختلاف هرگز معنی‌دار نیست ($P\text{-value} = 0/762$) و کلیت مدل تأیید می‌شود. افزایش پارامترهای آزاد بیشتری به مدل (اغلب کوواریانس‌های بین خطاها مانند e_9 و e_{10}) و موارد مشابه دیگر تعریف شده باعث بهبود بیشتر این شاخص شده است؛ اما باید توجه داشت که با افزودن هر پارامتر آزاد، یک واحد از درجه آزادی مدل کاسته می‌شود و این خود باعث فاصله گرفتن بیشتر برخی دیگر از شاخص‌های برازش با مقادیر معیار مربوطه خواهد شد؛ گرچه در مدل مورد بحث حاضر تمامی شاخص‌های دیگر نیز در مقایسه با مقادیر معیار از وضعیت خیلی خوبی برخوردارند و همگی اعتبار مدل را تأیید می‌کنند.

مقایسه پژوهش‌های پیشین با یافته‌های پژوهش انجام گرفته نشان می‌دهد که موضوع فقر شهری و تاثیر آن بر ساختار کالبدی فضایی بافت فرسوده شهری با مشکل جدی مواجه می‌باشد. نتایج پژوهش خزیایی و رضویان در بافت‌های فرسوده شهر نهاوند و اثرات بخش اجتماعی (بی‌توجهی مسئولین و مدیران شهری) و اقتصادی را بر ساختار کالبدی فضایی بافت فرسوده شهری بیشتر می‌داند در پژوهش حاضر نیز توجه به ساختار اجتماعی و اقتصادی بیشتر احساس می‌شود. پژوهش سورشجانی و همکاران در شهر کاشان به افت شاخص‌های اقتصادی باعث افزایش نارسایی کالبدی در سطح محلات اشاره شده و به شکاف طبقاتی بالا در محلات مختلف اشاره شده است در پژوهش حاضر با وجود افت شاخص‌های اقتصادی به نامناسب بودن ابعاد اجتماعی (مانند مهاجرت) در بافت‌های فرسوده شهری اشاره شده است. با این حال تحقیق حاضر تاثیر مؤلفه‌های فقر شهری را بر ساختار کالبدی- فضایی بافت فرسوده شهر ایزه هم ارزیابی می‌کند. برخلاف تحقیق وبستر و همکارانش در روی بافت فرسوده شهرها کوچک چین که کنش اجتماعی محله را پایین می‌داند این پژوهش ابعاد مشارکت و پیوستگی اجتماعی درون بافت‌های فرسوده شهر ایزه را بیشتر ارزیابی کرده است با این حال در بعد اجتماعی و اقتصادی نتایج هر دو پژوهش یکسان است. نتایج پژوهش موسوی بر روی شهر کاشان، ارتباط شاخص‌های اقتصادی، مهاجرت و ساختار کالبدی- فضایی با همدیگر را نشان داد که این امر در پژوهش حاضر نیز تأیید گردید.

نتایج

فقر شهری و بافت فرسوده شهری از پدیده‌های نامطلوب اجتماعی محسوب می‌شوند که برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران همواره در پی کاهش آن‌ها هستند. موفقیت برنامه‌های بهسازی و نوسازی ساختار کالبدی-فضایی بافت فرسوده و معضل فقرزدایی در این بافت‌ها به شناسایی دقیق پدیده فقر و بافت فرسوده و معرف‌های آن‌ها بستگی دارد. شهر ایزه با توجه به رشد سریع جمعیت در طی دهه‌های گذشته و ناتوانی در ارائه خدمات و امکانات مناسب به شهروندان، شاهد شکل‌گیری پدیده فقر شهری در بافت فرسوده شهری شده است که برای برنامه‌ریزی و سرو سامان دادن به این وضعیت، ابتدا باید از موقعیت و پراکنش فضایی مهاجران در شهر ایزه آگاهی لازم را به دست آورد و سپس با برنامه‌ریزی دقیق به حل این معضل چالش برانگیز شهری پرداخت. هدف پژوهش حاضر ارزیابی تأثیرات فقر شهری بر ساختار فضایی-کالبدی بافت‌های فرسوده شهر ایزه در استان خوزستان است که برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از مدل‌های تحلیلی عاملی تأییدی (CFA) و مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) استفاده شده است.

نتایج حاصل تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داده است ارتباط معناداری بین فقر شهری و بافت فرسوده و این معناداری در حد (۰/۴۸) می‌باشد در فرضیه اول افت شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی باعث افزایش نارسایی کالبدی-فضایی بافت فرسوده شده است و اهمیت بسزایی در بهسازی و نوسازی بافت این محله‌ها داشته است، اما فرضیه دوم که بر اساس مدل کای اسکوتر مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و انتخاب ناحیه برای زندگی توسط ساکنین و همسایه، رضایت از همسایگان غیر بومی در ناحیه، مهاجرین غیر بومی و بهبود وضعیت فضایی و کالبدی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت، که نتایج نشان می‌دهد دلیل اصلی ساکنین در انتخاب محله برای سکونت، همسطح بودن با سایر همسایگان از نظر مالی و اقتصادی می‌باشد.

References:

- اسدی عزیزآبادی، مهسا؛ زیاری، کرامت‌الله، وطن خواهی، محسن (۱۳۹۸). *تبیین راهبردهای تاب‌آوری در بافت‌های فرسوده شهری (نمونه موردی: بافت فرسوده شهر کرج)*. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱۰، شماره پیاپی ۳۹، صص ۴۹-۳۳.
- اکبری ارمکی، زکیه (۱۳۹۱). *استفاده از سازوکار تجدید شهری برای حیات مقابله با فقر در شهرها (نمونه موردی: یکی از مناطق شهر تهران)*، استاد راهنما دکتر دانشپور، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی.
- امینی فسخودی، عباس؛ هادی‌نژاد؛ بهجت (۱۳۹۱). *سنجش اثربخشی سازمانی با رویکرد مدل سازی معادله‌های ساختاری*. مجله پژوهش‌های مدیریت در ایران، دوره ۱۶، شماره ۳، صص ۲۰-۱.
- بزرگوار، علیرضا؛ زیاری، کرامت‌الله؛ تقوایی، مسعود (۱۳۹۶). *سنجش مکانی پهنه‌های فقر شهری در شهرهای جدید (مورد مطالعه: شهر جدید هشتگرد)*. فصلنامه مجلس و راهبرد سال بیست و چهارم، سال ۲۴، شماره نود دو، صص ۲۷-۵.
- پورتر کارونی، محمد؛ شارع‌پور، محمود (۱۳۹۹). *فقر شهری در ایران؛ فراتحلیل و یک مرور نظام‌مند، مطالعات ساختار و کارکرد شهری*. سال هفتم، شماره‌ی بیست و دو، صفحات ۷۹-۶۱.
- چارانی، فراز؛ امانی، نیما (۱۳۹۸). *مدیریت استراتژیک در باززنده‌سازی بافت فرسوده از دیدگاه توسعه پایدار*:

- مطالعه موردی شهر رشت.** مطالعات طراحی شهری و پژوهش‌های شهری سال دوم، شماره ۵ (پیاپی: ۸)، ۳۷-۲۷.
- حیبی، کیومرث؛ پوراحمد، احمد؛ مشکینی، ابولفضل (۱۳۸۶). **بهبودی و نوسازی بافت‌های کهن شهری.** چاپ ۱، دانشگاه کردستان، ۳۵۰ ص.
- حیدری سور شجانی، رسول؛ غلامی، یونس، موسوی، مهدی (۱۳۹۶). **بررسی تأثیرات فقر شهری بر ساختار فضایی-کالبدی بافت قدیمی شهرها (مطالعه موردی: محلات سلطان میراحمد و درب اصفهان شهر کاشان).** دو فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیای اجتماعی شهر، سال ۴، شماره پیاپی ۱۱، صص ۶۸-۴۷.
- خزایی، مصطفی؛ رضویان، محمدتقی (۱۳۹۸). **بافت فرسوده؛ فرصت یا تهدید مدیریت شهری (نمونه موردی: بافت فرسوده شهر نهاوند).** آمایش محیط، شماره ۴۶، صص ۱۲۵-۱۰۱.
- روستایی، شهرپور؛ اصغری زمانی، اکبر؛ زادولی، فاطمه (۱۳۹۷). **شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر گستردهی فقر شهری (مطالعه موردی: محله‌ی آخماقیه‌ی تبریز).** پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره‌ی ۶، شماره‌ی ۱، صص ۹۱-۱۱۱.
- زنگانه، احمد؛ تلخایی، حمیدرضا؛ گازرانی، فریدون؛ یوسفی فشکی، محسن (۱۳۹۴). **گسترده‌های فضایی فقر شهری اراک.** نشریه تحلیل فضایی مخاطرات محیطی، سال دوم، شماره ۱، صص ۱۰۷-۹۳.
- فرهادی‌خواه، حسین؛ حاتمی‌نژاد، حسین؛ شاهی، عارف؛ ظفری، سعید (۱۳۹۶). **تحلیل فضایی فقر شهری در سطح محله‌ها (نمونه پژوهی: شهر مشهد).** مجله اقتصاد شهری، دوره ۲، شماره ۲، صص ۱۷-۳۶.
- قاسمی، وحید (۱۳۸۹). **مدل سازی معادله ساختاری با کاربرد Amos Graphics** انتشارات جامعه شناسان، تهران.
- لطفی، صدیقه؛ حسنعلی‌زاده، میلاد (۱۳۹۹). **تحلیل فضایی فقر شهری در فضاهای شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد).** پژوهش‌های دانش زمین، سال یازدهم، شماره ۴۱، صص ۱۶۸-۱۵۲.
- موحد علی؛ ولی نوری، سامان (۱۳۹۶). **تحلیل پویایی فقر شهری در کلان شهر تهران ۹۰-۱۳۷۵.** فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، سال چهارم، شماره سوم، پیاپی ۱۵، صص ۵۰-۳۷.
- موحد علی؛ ولی نوری، سامان؛ حاتمی‌نژاد، حسین؛ زنگانه، احمد؛ کمانرودی کجوری، موسی (۱۳۹۵). **تحلیل فضایی فقر شهری در کلان شهر تهران.** فصلنامه علمی پژوهش و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، سال پانزدهم، شماره سوم، پیاپی ۵۵، صص ۳۶-۱۹.
- موسوی، مهدی (۱۳۹۴). **بررسی تأثیرات فقر شهری بر ساختار فضایی-کالبدی بافت‌های فرسوده، نمونه موردی: محلات قدیمی سلطان میراحمد و درب اصفهان در شهر کاشان.** پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما دکتر حیدری سور شجانی، دانشکده منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه کاشان.
- مهندسین مشاور طراحی و معماری بافت (۱۳۸۸). **پروژه‌های بهبود بافت مشکل در میناب.** وزارت مسکن و شهرسازی و تهران، ایران.
- نیک‌پور، عامر؛ لطفی، صدیقه؛ حسنعلی‌زاده، میلاد (۱۳۹۸). **تحلیل فضایی فقر شهری با روش تحلیل عاملی.** فصلنامه

علمی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، سال نهم، شماره اول، پیاپی ۳۲، صص ۱۰۳-۱۲۴.

- Baharoglu, D., Kessides, Ch (2002). *Urban poverty*. A Sourcebook for Poverty Reduction Strategies, Chapter 16.
- Baker, J (2009). *Meeting the Challenge of Urban poverty and Slums*, The World Bank.
- Christiaensen, L., De Weerd, J., Kanbur, R (2015). *Urbanization and Poverty Reduction: The Role of Secondary towns in Tanzania*, Prepared for The Planning Commission, President's Office, Tanzania.
- Duclos, J.Y., Araar, A.K (2006). *Poverty and equity: measurement, policy and estimation with DAD*, Springer Science & Business Media, New York, 394 p.
- Guo, Y., Chang, Sh. S., Sha, F., Yip, P.S.F (2018). *Poverty concentration in an affluent city: Geographic variation and correlates of neighborhood poverty rates in Hong Kong*, journals PLOS.
- <https://www.amar.org.ir.1395>.
- Mehta, D (1994). *Urbanization of Poverty*, Habitat debate, Urban Management Programme.
- Peerapun, W (2012). *Participatory Planning Approach to Urban Conservation and Regeneration in Amphawa Community*, Social and Behavioral Sciences, 36: 243.
- Simler, K., Harrower, S., Massingarella, C (2003). *Estimating poverty indices from simple indicator surveys*, in conference on Growth, poverty reduction and human development in Africa, Centre for the Study of African Economies, University of Oxford.
- United Nations (2007). *Indicators sustainable development: Guidelines and Methodologies*, third edition, New York.
- Webster, Ch., Fulong, W., Fangzhu, Zh. Chinmoy, S (2016). *Informality, Property Rights, and Poverty in China~s "Favelas"*, World Development, Vol. 78(17), p.461
- Widiati, I.R (2017). *Application of GIS in The Spatial Analysis to Assessing the Infrastructure Dynamics of Slum in Papua, Indonesia*, Informatics and Computing (ICIC), 2017 Second International Conference on, pp. 1-6.
- World Bank (2002). *a sourcebook for Poverty Reduction Strategies* (Vol. 2): Macroeconomic and sectoral approaches, Washington, D.C.